

JANKO MROVLJE-MARKO

JANEZ ŠUBIC-FRANCE, KURIR Z NARIGARJEVE DOMAČIJE

Kmetije v poljanskih hribih, vsaka zase in vse skupaj, kljubujejo skopi zemlji. Rztresene in samotne dajejo temu hribovju poseben čar. Ljudje tod se že stoletja spopadajo s skopostjo bregov, da bi pridelali hrane za številna usta. Mnoge so majhne in so komaj mogle preživljati velike družine. Te so bile in so še vedno prej pravilo kot izjema. Mnogi otroci so zato, brž ko so prestopili iz detinstva v otroštvo, odhajali služiti za pastirje in hlapčiče na večje kmetije.

Janez Šubic-France, kurir II. Poljanskega bataljona

S tujo zasedbo so se razmere v marsičem še poslabšale. Nemci so uvedli preskrbo z živili »na karte«. Primanjkovalo je zlasti oblačil, ki jih ni bilo mogoče nikjer kupiti. Ljudje so se znašli po svoje. Bližina razmejitvene črte — nove meje med fašistično Italijo in Nemčijo — ki je tekla po grebenih Polhograjskega hribovja, je bila kot nalašč pripravna za tihotapstvo. Med bajtarskimi sinovi in nezaposlenimi delavci se je zato precej razvilo tihotapstvo,

zlasti v letih 1941 in 1942. V italijansko Ljubljansko pokrajino so ljudje nosili živež, na nemško stran pa tekstil in drugo blago.

Nemci so se na vso moč trudili, da bi vse prehode čez mejo s tihotapstvom vred zatrli. Na časni meji je zato počil marsikak strel, ki je terjal tudi življenja, zapor ali koncentracijsko taborišče. Toda ljudje so se kljub temu ukvarjali s temi nevarnimi, ne ravno preveč donosnimi posli.

Prav tod pa so se z začetki osvobodilnega gibanja pojavili tudi kurirji, ki so vzdrževali zvezo med Ljubljansko pokrajino in Gorenjsko. Tako se je tudi Narigarjeva domačija znašla v vojni, čeprav leži visoko v Bukovem Vrhu pod Pasjo ravnijo. Pri hiši na mali kmetiji se je rodilo devetero otrok. Starejši hčerki sta bili že omoženi; Marjanca, Lojzka in Janez¹ pa so služili na večjemu gruntu. Ostali so vztrajali in delali doma. Janez se je po večletnem službovanju na kmetijah vrnil domov. Jeseni 1941 so bili tako doma še oče Tomaž,² sinova Franc³ in Janez, hčerki Angelca⁴ in Ivanka,⁵ ovdovela Tušek, s svojim šestletnim sinkom Joškom.⁶ Janeza in Franca je poleti 1941 pridobil za sodelovanje z narodnoosvobodilnim gibanjem Maks Krmelj, rajonski sekretar komunistične partije v Hotovlji. Opravljala sta kurirske posle. Predvsem Janez je vzdrževal zvezo preko razmejivene črte v Dolomitih s Poljansko dolino. Prenašala sta sporočila in Slovenskega poročevalca.

Desetega decembra 1941, v zgodnjih dopoldanskih urah, sta nenadoma prišla na Narigarjevo domačijo dva nemška finančna stražnika. Vračala sta se iz Poljan v postojanko Črni Vrh. V Poljane k žandarjem sta peljala na meji prijetega tihotapca. Nazaj grede sta se ustavila pri Narigarju. Grede proti hiši, so ju opazili Narigarjevi. Janez se je brž, ko jih je zagledal, pognal iz sobe na podstrešje. Ob vstopu v izbo je Nemeč v slovenščini zahteval od gospodarja Tomaža, da jim izroči maslo, ki ga je pri njih shranil tihotapec. Oče Narigar je zanikal, da bi v njegovi hiši skrivali tihotapsko blago. Slovensko govoreči stražnik je tedaj ukazal spremljevalcu, naj pred hišo straži sina Franca, sam pa je začel s preiskavo. V kleti je našel maslo, ki ga je prinesel hraniti sosed Pibrov Franc-Oblak. Ivanka je takoj pojasnila, da je maslo sosedova last. Zato se je stražnik z njo vred pri priči odpravil preverjat resnico k sosedu. Franc, ki ga je drugi Nemeč stražil pred hišo, je izrabil trenutek njegove nepazljivosti in pobegnil v gozd. Ko se je drugi Nemeč vrnil in zvedel, kaj se je zgodilo, je ves besen začel zasliševati očeta. To sta izkoristili še sestri Ivanka in Angelca in še oni dve z otrokom zbežali v gozd.

Nemca sta očeta privedla pred hišo in ga začela tepsti. Eden od njiju mu je grozil celo s smrtjo in mu v dokaz, da gre zares, nastavljal puško na prsi. Tedaj je počil strel in Nemeč, ki je meril na očeta, se je opotekel ranjen v ramo in glavo. Dogajanje pred hišo je namreč ves čas opazoval iz podstrešja tudi Janez. Ko je videl, kaj počenjata Nemca z očetom, je poiskal na podstrešju skrito puško mavzerico in pomeril skozi špranjo v opažu. Nemca sta prestrašena pobegnili. Oče in sin pa sta se odpravila v zavetje gozda.

Obstreljeni Nemeč se je pozneje zdravil v bolnici na Golniku. Prav ta čas si je celil rane tam tudi Maks Kalan-Boštjan, kurir in član KPJ, iz Hotovlje, ki so ga Nemci ob prehodu mejne črte ranili, meneč, da je tihotapec in ga odpeljali v bolnico.

Naključje je nanoslo, da je srečal v bolnici prav tega Nemca, ki je preklinjal svojo usodo, saj je imel zaradi strela Narigarjevega Janeza paralizirano roko.

Franc, ki je Nemcem prvi utekel, se spominja, da je šel najprej h kmetu (po domače Migotu) v Kremenk. Ob njegovem prihodu sta se pri Migotu zadrževala partizana Janez Tavčar-Podrenovski iz Dobrave pri Gorenji vasi in Ivo Županec-Brico iz Kranja. V družbi z njima je bil Maks Krmelj, po domače Jesenk iz Bačen, ki je pozneje padel v dražgoški bitki. Partizana sta Franca napotila h kmetu Pavlu Kalanu, po domače Muhu v Vinharje, kjer so se tedaj zbirali prvi borci poljanske čete. Na tej kmetiji so se na poziv komunistične partije zbirali od 6. decembra dalje. Za Francem sta kmalu prišla tudi oče Tomaž in Janez. Hčerki z otrokom pa sta se zatekli h kmetu Kralju v Bukovem Vrhu, pozneje pa k Brdarju v Vinharje.

Prav ta dan v poznih večernih urah so se Narigarjevi z nekaj borci poljanske čete odpravili na zapuščeno domačijo. Tu so na hitro pobrali hrano, obleko in druge najnujnejše stvari in jih odnesli s seboj.

Vsa Narigarjeva družina se je tako uspela umakniti sovražnikovemu maščevanju. Domačija pa je še dva dni samevala in čakala na svojo usodo. Tretji dan (13. decembra 1941) okrog poldneva je prišla kolona Nemcev v Bukov Vrh. V gozdu zraven domačije so Nemce v zasedi nestrpno pričakovali trije borci poljanske čete: Narigarjev Janez, Janez Tavčar in Silvo Štibelj. Približajočo se kolono iz Črnega Vrha so s strelji iz pušk in ročno bombo demonstrativno napadli, nato pa se varno umaknili. Nemci so odgovorili z močnim ognjem. Partizane so iskali po gozdu, nato so oropali domačijo, požgali hišo z bajto in kozolcem vred. Odvedli so tudi štiri krave in jih pustili pri bližnjem sosedu Rovtarju. Krave so pozneje odgnali partizani in jih namenili za prehrano borcev.

Poti Narigarjevih so nato še nekaj časa tekle vzporedno, dokler jim vojno dogajanje ni določilo različnih usod. Oče se je s sinovoma pridružil Cankarjevemu bataljonu. Ob premiku v Dražgoše sta se bataljonu pridružili sestri Angela in Ivanka s svojim sinom. Tam so vsi člani te družine doživeli veličino in strahote dražgoške bitke. Janeza pa je kurirska pot iz Dražgoš peljala v Dolomite. Po bitki so se v skupinah izmučeni umikali na Jelovico. V trdi temi so bili dodeljeni Pečnikovemu vodu, ki mu je sledil še Bičkov vod. Odšli so na Mošenjsko planino, kjer so jih 13. januarja napadli Nemci v pastirski koči. Snega je bilo do pasu in mraz je bil oster. Toplomer je tisti dan kazal dvaintrideset stopinj pod ničlo. Nemci so se koči neslišno približali na smučeh, zaviti v bele obleke, in tako presenetili partizane. Borci so se levje borili in se uspeli prebiti iz obroča. V koči je obležalo dvanajst naših borcev. Hudo uro v preboju je doživljala tudi Narigarjeva družina. Mali, komaj šestletni Jožek, je dokazal, kako trdoživ je Narigarjev rod. Ko se je družina zatekla v zavetje pred nemškimi strelji v klet planšarije, je mati zajokala, Jožek pa jo je bodril takole: »Ne veji, mama, sej jih bojo naš nažgal!« (Ne jokaj, mama, saj jih bodo naši nažgali). Otrok je v tem hudem času podžigal starejše. Vsi borci so se čudili, kako je malček mogel preстати zimo, mraz in umik z Jelovice. Po preboju z Jelovice so se Narigarjevi po zvezah prebili v Dolomite, kjer je oče leta 1944 umrl. Hčerko Ivanko pa so preganjali belogardisti vse dotlej, dokler je niso internirali v Italijo. Vojno so preživeli Franc, Ivanka, Angela in mali Jožek.

Janez je še pred bitko odšel kot kurir iz Dražgoš v Dolomite, da bi od tam pripeljal skupino borcev v Čankarjev bataljon. Huda zima pa mu je prekrizala

načrte. Močno ozebel se je zatekel po pomoč k Roku Celarju, oskrbniku obrtniške kočje na Govejku. Ta mu je v sili nudil zavetje. Po štirih tednih si je opomogel in znova odšel v Dolomite. Prve pomladanske dni leta 1942 ga srečamo v škofjeloški četi. Tu je ponovno prevzel kurirske posle, ki jih je opravljajl vse do 21. novembra 1942, ko so ga ujeli gestapovci.

Meseca novembra 1942 je gestapo v Škofji Loki z domačimi izdajalci-raztrganci, ki so se potikali po poljanskih in škofjeloških hribih, povzročil mnogo gorja med zavednimi prebivalci. Raztrganci, preoblečeni v partizane, so »preskušali« kmete po hribih. Zlasti so bile v tem mesecu od nemških zased prizadete kurirske zveze. Ujeta sta bila tudi kurirja Janko Bernik-Bohun iz škofjeloške čete in Franc Bradeško-Janošik, kurir II. poljanskega bataljona. Oba so pozneje odpeljali v koncentracijsko taborišče. Na podoben način so Nemci pričakali tudi Narigarjevega Janeza, le da je ta postal žrtev izdajstva.

V prvi polovici novembra 1942 je bil poslan iz dolomitskega odreda v škofjeloško četo Marjan Keršič-Crni. Na škofjeloško območje ga je pripeljal kurir dolomitskega odreda Marijan Borštinar-Tarzan,⁷ bivši borec škofjeloške čete. V četo je Crni prišel preko kurirske javke, ki je bila v nenaseljeni bajti Kozjekove domačije pod Toščem pri Sv. Barbari nad Škofjo Loko. Čez približno teden dni je Crni dezertiral iz škofjeloške čete in se predal gestapu v Škofji Loki. Prav on je gestapovce pripeljal na javko v Kozjekovo bajto. Tu so 21. novembra v hiši ujeli Janeza, ki je čakal na kurirja Tarzana, zdaj pa so gestapovci in raztrganci namesto Janeza čakali v bajti v zasedi in pričakali še Tarzana.

V noči med 21. in 22. novembrom 1942 se je Tarzan iz dolomitskega odreda napatil na škofjeloško stran v družbi kurirjev Roka Celarja in Janeza Malovrha.⁸ S kurirsko zvezo sta tedaj krenila z njimi tudi Mara Slavec iz Struževga pri Kranju s štirinajstmesečnim otrokom in neznani moški, čigar istovetnosti nisem uspel ugotoviti.

Kurir Rok Celar se spominja: »Iz Dolomitov smo prišli ponoči do kmetije v Fojkah. Ob svitu sta Janez Malovrh in Tarzan odšla na zvezo h Kozjekovi bajti. Malovrh je pozneje pripovedoval, kaj se je zgodilo. Brž ko sta stopila iz gozda proti bajti, sta opazila premikanje. Posumila sta, da je sovražnik, in se že hotela umakniti v gozd, toda bilo je prepozno. Od hiše sem je zaregljal mitraljez in rafal je smrtno ranil Tarzana. Malovrhu se je posrečilo umakniti. Ta dan je bila nedelja. Vaščanke iz Fojk, ki so se vračale iz doline, kjer so bile pri maši, so srečale kmeta, ki je na lojtrskem vozu peljal mrtvega partizana. Ob vozu je hodila kolona Nemcev, ki je vodila uklenjenega partizana; ta je bil Narigarjev Janez, mrtvi partizan na vozu pa Tarzan.«

Gestapovci in raztrganci so se znesli nad Kozjekovo bajto in jo požgali. Janeza so odvedli v škofjeloške zapore. Iz zaporov so ga vodili k zasliševanju na gestapo. Gestapovci so ga mučili in pretepali ter ga nazivali »banditenfirer«. Nekaj dni po tem, ko so ga ujeli, je gestapovec Stasny vodil mladega Narigarja iz zapore čez Mestni trg na gestapo, pa se je Janez pognal z Mestnega trga v ozek prehod na Peklu. Beg bi se mu verjetno posrečil, če ga ne bi zmedla ožina pri stopnicah. Janez ni poznal Škofje Loke, da bi vedel tudi za ozki prehod, ki mu je ponujal svobodo. Narigarja so nato odpeljali v begunjske zapore in od tod 8. januarja 1943 v koncentracijsko taborišče Mauthausen, nato pa še v zloglasni Gussen. Z njim so internirali tudi kurirja

poljanskega bataljona Franca Bradeška-Janošika. Zločinski uničevalni nemški taboriščni stroj je končal njuni življenji. Po težkem delu v kamnolomu je njuni življenji pogoltnil krematorij med tisočimi žrtvami, ki so se borile za svobodo. Nemški uradi so obvestili občino Poljane, da je njihov občan Janez Šubic umrl 10. maja 1943 v Gussnu.

Tako smo spoznali, kako je vojna posegla v življenje Narigarjeve družine. Vsi so se odlikovali z izrednim junaštvom in skromnostjo, zlasti Janez, sin male kmetije, tovariš, borec in kurir, do zadnjega diha zvest boju za svobodo. V poljanskih hribih je bil prvi, ki je sprožil strel proti okupatorju. Janez je bil družaben in radoživ fant, med borci zelo priljubljen. Rad je igral harmoniko in razveseljeval z njo svoje tovariše. Če je nanesel pogovor o tem, kaj bo kdo začel »po svobodi«, je vedno menil, da bi bil rad cestar. Toda njegova skromna želja se mu ni izpolnila, ker je svoje življenje vgradil v široko cesto prihodnosti. Tak je bil Narigarjev Janez.

Izdajalec Marjan Keršič-Crni pa je služil gestapu do pomladi 1943. Ko so ga izkoristili in se ga naveličali, so ga odvedli v gozd kmeta Blažeta pri Sv. Andreju in ga tam ustrelili. Patrola nemških policistov, ki ga je likvidirala, se je nazaj grede zglasila na kmetiji Blažeta in zahtevala od gospodarja, da ga zakoplje. Policist, ki je to zahteval, je gospodarju dejal, da tudi Nemci ne marajo izdajalcev.

Pri uboju Tarzana in zajetju Janeza Šubica je sodeloval tudi partizanski dezertar, kurir Leopold Krainer, sin orožnika iz Škofje Loke. Njega so Nemci kot vrinjenca poslali v partizane že leta 1942. Še istega leta jeseni je pobegnil in se udejnoval gestapu. Povzročil je mnogo gorja med sodelavci partizanov in ujetimi borci. Po vojni leta 1945 je z gestapovci pobegnil v inozemstvo.

O p o m b e

1. Janez Šubic-France (Narigarjev), roj. 27. septembra 1921, Bukov Vrh št. 49, poljski delavec. — 2. Tomaž Šubic (Narigar), roj. 12. decembra 1895, kmet. — 3. Frančišek Šubic, roj. 11. februarja 1911, Bukov Vrh 49. — 4. Angela Šubic, roj. 28. avgusta 1925, Bukov Vrh 49. — 5. Ivana Šubic, poročena Tušek, roj. 16. avgusta 1906, Bukov Vrh št. 49. Dne 7. maja 1934 se je poročila z Jurijem Tuškom in kmalu ovdovela. Z njim je imela sina. — 6. Jože Tušek, roj. 6. aprila 1935, Bukov Vrh št. 20. — 7. Marijan Borštnar-Tarzan, roj. 1. julija 1921 v Ljubljani, Glince št. 97, zadnje bivališče Radna 34, Brezovica pri Ljubljani, čevljar, zaposlen pri čevljarškem mojstru Jevcu v Brezovici. Jevc je bil med prvimi aktivisti v Brezovici. Umrl je v koncentracijskem taborišču Dachau. Marijan je sledil svojemu mojstru ter delal za OF. Dne 5. decembra 1941 je s skupino treh tovarišev odšel v partizane na Krim, pozneje v Dolomite. Aprila 1942 je prišel na Gorenjsko v škofjeloško četo II. bataljona I. grupe odredov. V četi je kmalu prevzel kurirske posle ter vzdrževal zvezo preko razmejivne črte med Italijo in Nemčijo v Dolomitih. Pri opravljanju kurirskih dolžnosti je padel za svobodo. Pokopan je v grobu padlih borcev na pokopališču v Škofji Loki. Tudi domače v Radni je doletela podobna usoda kot Narigarjeve. Brata Stanka, kamnoseškega vajenca, so že maja 1942 ustrelili Italijani, požgali dom v Radni, sestri Francko in Marto pa so internirali v Italijo kot aktivistki NOB. — 8. Janez Malovrh (Ruparjev s Setnika), roj. 28. avgusta 1922 na Setniku št. 30 pri Polhovem Gradcu, kmečki sin. Jeseni 1941 so ga Nemci odpeljali v taborišče Innsbruck-Kraut. Od tam je pobegnil in se vrnil domov. Maja 1942 je stopil v dolomitski odred. V odredu je bil krajši čas kurir. Pozneje je bil komandant I. bataljona Prešernove brigade. Ob napadu na postojanko Križe pri Trziču je bil 10. junija 1944 težko ranjen in je ranam podlegel. Po vojni so ga pokopali na domačem pokopališču v Polhovem Gradcu.

Zbornik dokumentov in podatkov o NOV, VI/2, dok. 16, str. 38; dok. 130, str. 325 pod št. 10 in 15, in str. 326 pod št. 18. — Dokumenti ljudske revolucije, knjiga 4 (1968), dok. 156, str. 164. — I. Šubic, Obkoljeni na Mošenjski planini, Loški razgledi št. 18, leto 1971, str. 51. — L. Lesar, Zapis uporniškega dostojanstva, Ljubljanski dnevnik, 11. februarja 1979, str. 5. — S. Petelin, Prešernova brigada (1967), str. 359. — J. Bernik, Spomini na zapore in taborišče I. Loški razgledi 17, 1970, str. 15.— Loški muzej, Škofja Loka, Izkaz o prehrani jetnikov od 1. 1. 1938 do 31. 12. 1943. Janez Šubic voden pod št. 506, doveden v zapore 22. novembra 1942 ob 16. uri. — Gorenjski muzej Kranj, biografije borcev, talcev in ŽFN obč. Škofja Loka, Poljane, mapa št. 10, zap. št. 96. — Knjiga zapornikov, Begunje (Gefangenenbuch 14703/1): Janez Šubic, zaveden pod št. 425, doveden v zapore Begunje od gestapa Škofja Loka 3. decembra 1942 in transportiran v konc. tab. Mauthausen 8. I. 1943. — Matični urad Gorenja vas, RMK Poljane: Janez Šubic, vpisan na str. 79, zap. št. 53. — Matični urad Ljubljana, RMK Vič, leto 1921; Marijan Borštinar vpisan na str. 256, zap. št. 71. — Matični urad Polhov Gradec, RMK Polhov Gradec, leto 1922: Janez Malovrh, vpisan na str. 79, zap. št. 53. — Janko Fojkar-Jelovski, Po sledovih skritih steza tihih junakov I. Gorenjske relejne linije, Loški razgledi 3, 1956, str. 11. — N. Kavčič, Ustanovitev, razvoj in akcije Loške čete v letu 1942, Loški razgledi 2, 1955, str. 18—19. — Bataljon, Zbrano delo — Klusov Jože (1958), str. 232, uredil Emil Cesar.

Podatki: Rok Celar, Zbilje 1/A, Medvode, ustni vir; Franc Šubic, Žabja vas 9, Poljane, ustni vir; Ivan Krmelj, Ljubljana, Rodičeva 27, ustni vir; Valentin Hren, Poljane 40, ustni vir; Franc Fojkar, Ljubljana, Staničeva 27/a, ustni vir; Josip Logar, Ljubljana, Celovška 30, ustni vir; Marta Bogataj, Brezovica 99, ustni vir; Francka Drčar, Dolsko 52, ustni vir; Ivan Plestenjak, Bukov Vrh 40, ustni vir; Mara Slavc, Kranj, Kidričeva 45, ustni vir; Gašper Dolinar, Škofja Loka, Vincarje 60, ustni vir; Amalija Stanonik, Vinharje 60, ustni vir; Maks Krmelj-Matija, Ljubljana, Cesta na Rožnik 4, ustni vir; Maks Kalan, Hotovlja 6, Poljane, ustni vir.